

BLASKI I CIENIE

s. 23

LISTY Z WIĘZIENIA

s. 6

W wywiadzie z Natalią Pinczuk rozmawiamy o jej mężu – laureacie Pokojowej Nagrody Nobla – Alesiu Bialackim, sytuacji na Białorusi, związkach z Uniwersytetem Warszawskim i niesłabnącej nadziei.

PODRÓŻ DO ŚWIATA MITÓW

s. 26

Prof. Katarzyna Marciniak z Wydziału „Artes Liberales” UW otrzymała pierwszy w polskiej humanistyce grant ERC *Proof of Concept*. Badaczka proponuje wykorzystanie starożytnej mitologii w debacie nad współczesnością.

PÓŁ TONY Z ŻYCIA KOMPOZYTORA

s. 42

Andrzej Panufnik był wybitnym polskim kompozytorem i dyrygentem. W kwietniu do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie trafiła podarowana przez rodzinę spuścizna twórcy zawierająca m.in. zdjęcia i cenne dokumenty.

Niś Ariadny, róg obfitości, strzała Amora. W języku występuje wiele frazeologizmów zaczerpniętych z mitologii. Odniesienia do mitów znajdujemy też w różnych sferach ludzkiej działalności, np. w sztuce. Towarzyszą nam na co dzień jako elementy kodu kulturowego, którym posługujemy się, by rozmawiać o świecie współczesnym. W opowieściach o narodzinach żywiołów czy dalekich podróżach starożytnych bohaterów można zobaczyć – jak w niezwykłym zwierciadle – odbicie spraw ważnych dla ludzi żyjących w XXI wieku. To zjawisko analizuje prof. Katarzyna Marciniak z Wydziału „Artes Liberales” UW, dwukrotna laureatka grantów ERC, która w maju 2023 roku otrzymała pierwszy w polskiej humanistyce grant *Proof of Concept*.

Mity od zarania dziejów przekazywano z pokolenia na pokolenie, by wyjaśnić różne zdarzenia, których doświadcza człowiek. Mimo upływu wieków i rozwoju nauki mitologia wciąż pomaga nam w próbach zrozumienia świata. Uniwersalne przesłania płynące z opowieści o bogach, herosach i niezwykłych stworzeniach odkrywa na nowo prof. Katarzyna Marciniak w projekcie *The Modern Argonauts: A Multicultural Educational Programme Preparing Young People for Contemporary Challenges through an Innovative Use of Classical Mythology*¹. Na jego realizację prof. Marciniak otrzymała prestiżowy grant *Proof of Concept* Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych, który umożliwi wykorzystanie potencjału społecznego badań przeprowadzonych pod jej kierunkiem w ramach projektu *Our Mythical Childhood... The Reception of Classical Antiquity in Children's and Young Adults' Culture in Response to Regional and Global Challenges*. Projekt ten został wyróżniony w 2015 roku przez ERC grantem *Consolidator*².

ŻEGLOWAĆ JAK ARGONAUCI

– W naszych badaniach traktujemy antyk jako żywe doświadczenie kulturowe, ważne dla kształtowania się tożsamości dzieci i młodzieży. Kluczową rolę w tym procesie odgrywa

mitologia, która tworzy kod komunikacyjny, zrozumiały przez różne pokolenia niemal na całym świecie. Ma to szczególnie znaczenie w edukacji i właśnie ten potencjał będziemy rozwijać w ramach grantu *Proof of Concept* – mówi prof. Katarzyna Marciniak.

Projekt ma charakter niekomercyjny. Efektem grantu będzie międzynarodowy program edukacyjny przygotowujący młodzież szkolną do wyzwań współczesności poprzez nowatorskie wykorzystanie greckiej i rzymskiej mitologii.

Program zostanie opracowany w postaci podręcznika w wolnym dostępie, z wersją interaktywną. W jego przygotowaniu pod kierunkiem prof. Marciniak będą uczestniczyli eksperci z Europy, Afryki, Azji, obu Ameryk, Australii i Nowej Zelandii.

Nazwa projektu nawiązuje do mitu o Argonautach, uczestnikach dowodzonej przez Jazoną wyprawy po złote runo. Mit ten jest opowieścią o dojrzewaniu, budowaniu tożsamości i tworzeniu wspólnoty. Uczniowie, w ramach działań prowadzonych w granicy *Proof of Concept*, niczym starożytni herosi wyruszą w podróż, która pozwoli im odkrywać wspólne mityczne dziedzictwo. Pomoże w tym podręcznik w formie gry, który opracują naukowcy we współpracy z nauczycielami.

– Uczniowie wcielą się we „współczesnych Argonautów”. W trakcie swojej wyprawy poznają źródła starożytne, ich recepcję w różnych kontekstach oraz wybrane wątki mitologiczne z innych kultur – tłumaczy prof. Marciniak, dodając: – Będą też zachęceni do działań twórczych.

Oprócz uczniów liceów z podręcznika będą mogli korzystać też np. uczestnicy *Erasmus+ Pupil Mobility Programme*. Wybrane sekcje mogą być także przydatne w realizacji działań prowadzonych przez muzea, uniwersytety dziecięce oraz ośrodki kształcenia nauczycieli.

W ŻYCIOWYM LABIRYNCIE

Wyprawa Jazoną to nie jedyna mitologiczna historia, do której odniesienie pojawia się w projekcie prof. Marciniak. Wiedzy o świecie współczesnym może także dostarczyć opowieść o Tezeuszu i Minotaurze.

– Konfrontacja z recepcją postaci najsłynniejszego potwora greckiej mitologii skłania do refleksji, rozwijając naszą empatię, zwłaszcza jeśli spojrzymy na ten mit z innej niż zazwyczaj perspektywy. Inspiruje do tego np. Tezeusz z *Opowieści o zaczarowanego lasu* XIX-wiecznego pisarza Nathaniela Hawthorne'a, uważający za prawdziwego potwora władcę Krety Minotaur, który uwięził Minotaura i posyłał mu ofiary na pożarcie – mówi prof. Marciniak.

“ Moim ulubionym mitem jest opowieść o Filemonie i Baucis – nieco już dziś zapomniana, ale jedna z najpiękniejszych w całej mitologii. To historia o parze staruszków, którzy żyją biednie, ale są gotowi przyjąć wędrowców i podzielić się z nimi tym, co mają. Pod przebraniem wędrowców ukrywają się bogowie olimpijscy – sam Zeus oraz Hermes. Gdy ujawniają swoją tożsamość, oferują w darze małżonkom spełnienie jednego życzenia. Para pragnie być razem do końca życia, więc gdy nadchodzi ich czas, zostają przemienieni w drzewa – dąb i lipę, złączone na zawsze w uścisku. Ten prosty mit dotyka najgłębszych ludzkich emocji, poruszających tak samo tysiące lat temu, jak i obecnie.

PROF. KATARZYNA MARCINIAK,
WYDZIAŁ „ARTES LIBERALES” UW

- › **prof. dr hab. Katarzyna Marciniak**
Wydział „Artes Liberales” UW
- › Dwukrotna laureatka grantów ERC:
Consolidator (2015), *Proof of Concept* (2023)
- › Zainteresowania badawcze: recepcja antyku, Cyceon, kultura dziecięca i młodzieżowa
- › Ulubiony mit: o Filemonie i Baucis

Filolożka klasyczna, italianistka, absolwentka Kolegium MISH UW. Kieruje Ośrodkiem Badań nad Tradycją Antyczną i jest prodziekanem ds. rozwoju współpracy międzynarodowej na Wydziale „Artes Liberales” UW. Rozprawę doktorską, poświęconą przekładom Cyceona z greki na łacinę, napisała pod kierunkiem prof. Jerzego Axera i obroniła z wyróżnieniem w 2004 roku. Habilitację uzyskała w 2009 roku, a tytuł profesora w 2019 roku. Stworzyła międzynarodowy program badań nad recepcją antyku w kulturze dziecięcej i młodzieżowej – „Our Mythical Childhood” (Nasze Mityczne Dzieciństwo), na który uzyskała grant Fundacji Loeb Classical Library, nagrodę Fundacji Alexandra von Humboldta oraz – po raz pierwszy w Polsce w dziedzinie humanistyki – granty *Consolidator* i *Proof of Concept* Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (*European Research Council*, ERC). Jest laureatką Nagrody Naukowej „Polityki” i tytułu „Młodego Ambasadora Polszczyzny”. Przez dwie kadencje pełniła funkcję Ambasadora Naukowego Fundacji Humboldta w Polsce. Zajmuje się popularyzacją antyku. Wprowadza młodych czytelników w świat mitów jako autorka serii *Moja pierwsza mitologia*, a dla nieco starszych napisała książkę *Mitologia grecka i rzymska. Spotkania ponad czasem*, która została uhonorowana Nagrodą Klio. Pisze też wiersze dla dzieci o kotach korzystających z internetu i komarach, które tańczą tango. Jej tomik *Alfabet wśród zwierząt* otrzymał nominację w konkursie „Książka Roku 2016” Polskiej Sekcji International Board on Books for Young People (PS IBY).

– Jak pokazuje przykład współczesnego filmu *Mia i Minotaur* w reżyserii Floriana Schnella, mit ten może służyć też uświadamianiu dzieci i młodzieży w kwestii uzależnień. Trudno o lepszy dowód na życie mitologii w naszych czasach – podkreśla prof. Marciniak. W projekcie *The Modern Argonauts* opowieść o Minotaurze stanowić będzie impuls do rozmowy o ważnych także dziś kwestiach odpowiedzialności, odmienności i bohaterstwa.

PROMETEUSZ-FRANKENSTEIN

Współczesne problemy można odnaleźć także np. w micie o tytanie Prometeuszu. Impulsu do takiej refleksji dostarcza opowieść angielskiej pisarki Mary Shelley, która stworzyła jedną z najbardziej znanych postaci w literaturze, a później także popkulturze – Wiktora Frankensteina, naukowca, który posługuje się najnowszymi zdobyczami techniki, by stworzyć człowieka.

– Rzadko się o tym pamięta, ale *Frankenstein* ma podtytuł *Współczesny Prometeusz*. Doktor Frankenstein, twórca istoty, naruszył prawa natury, płacąc za to straszliwą cenę. Można się zastanowić, czy ta fikcyjna opowieść z mitologicznymi odniesieniami nie brzmi jeszcze bardziej

aktualnie w naszych czasach, gdy coraz lepiej uświadamiamy sobie naszą odpowiedzialność za potencjalne konsekwencje postępu – mówi prof. Marciniak i dodaje: – Prometeusza kojarzymy zazwyczaj jako dobroczyńcę ludzkości. Shelley świadomie odwołała się jednak do innego, znanego już w starożytności kontekstu mitu o tytanie, który dopuszcza się *hybris* (pychy) i przekracza granice wyznaczone przez Zeusa. Pisarka chciała zwrócić w ten sposób uwagę na zagrożenia dla ludzkości niesione przez rewolucję przemysłową. My również w projekcie *Współcześni Argonauci* poruszymy ten wątek, w jego nowoczesnej odsłonie.

EKOLOGICZNE DRIADY

Międzynarodowy program, który zostanie opracowany w ramach grantu *Proof of Concept*, skoncentruje się na edukacji w zakresie mitologii rozumianej jako narzędzie dialogu. Będzie skierowany przede wszystkim do licealistów, zachęcając młodych ludzi do samodzielnego poszukiwania wiedzy, uwrażliwiając ich na lokalne i globalne dziedzictwo, a także ucząc zasad komunikacji i szacunku dla różnych kultur oraz przyrody. Inspiracji do takich lekcji mogą dostarczyć np. mity o Arkadii – krainie,

której mieszkańcy cieszą się życiem na łonie natury – czy opowieści o driadach, mitycznych opiekunkach drzew.

– Potencjał edukacyjny mitów w kontekście troski o przyrodę zauważył już Jan Parandowski. W *Mitologii* wspominał on ironiczny poemat Jana Kochanowskiego *Satyr albo Dzięk Mąż* i przytoczył skargę tytułowego bohatera na wycinkę lasów, sformułowaną przez Kochanowskiego w XVI wieku! Dziś takie fragmenty przemawiają do nas może nawet silniej niż do pierwszych czytelników *Mitologii*, której stulecie wydania przypada w przyszłym roku – wskazuje prof. Marciniak. – Mity łączą pokolenia i ułatwiają porozumienie ponad czasem i wszelkimi granicami. W projekcie *Współcześni Argonauci* zamierzamy wykorzystać ten fascynujący potencjał mitologii w kształceniu młodych ludzi, z wiarą, że w ten sposób przeszłość może budować nową nadzieję na przyszłość – dodaje badaczka.

¹ Rozpoczęcie projektu planowane jest na jesień 2023 roku.

² Realizowanym przez prof. K. Marciniak w latach 2016–2022.